

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

УДК 343.98:616.98:578.834.1

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2026.2.23>

БЕРЕЗНЯК В.С.

**ПРОВЕДЕННЯ ОСВІДУВАННЯ СЛІДЧИМ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19:
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ТА БЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ**

**CONDUCTING AN INVESTIGATOR'S SURVEY IN THE CONDITIONS
OF THE COVID-19 PANDEMIC: ORGANIZATIONAL,
TACTICAL AND SECURITY ASPECTS**

У статті досліджено організаційно-тактичні особливості проведення освідування слідчим в умовах пандемії гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю забезпечення ефективного виконання завдань кримінального провадження в умовах поширення особливо небезпечних інфекційних захворювань та одночасного гарантування безпеки учасників слідчих (розшукових) дій. Встановлено, що пандемія COVID-19 суттєво вплинула на діяльність правоохоронних органів України, зокрема на порядок організації та проведення процесуальних дій, пов'язаних із безпосереднім контактом між слідчим та іншими учасниками кримінального провадження.

Проаналізовано положення кримінального процесуального законодавства України, наукові підходи до визначення поняття, сутності та завдань освідування, а також особливості його проведення в умовах підвищених епідеміологічних ризиків. Зазначено, що освідування належить до слідчих (розшукових) дій, під час проведення яких здійснюється безпосереднє дослідження тіла живої людини з метою виявлення слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет. Обґрунтовано, що саме така специфіка даної слідчої дії створює додаткові ризики інфікування коронавірусною інфекцією як для слідчого, так і для інших учасників кримінального провадження.

Визначено основні організаційно-тактичні заходи, спрямовані на мінімізацію ризиків зараження COVID-19 під час проведення освідування, серед яких: попередня оцінка епідемічної небезпеки, використання засобів індивідуального захисту, обмеження кількості присутніх осіб, забезпечення належної вентиляції приміщень, застосування фото- та відеофіксації, скорочення тривалості безпосереднього контакту з освідуваною особою та залучення медичних працівників у випадках підвищеного ризику інфікування. Зроблено висновок, що досвід, отриманий під час пандемії COVID-19, має важливе значення для подальшого вдосконалення криміналістичної тактики проведення освідування та формування універсальних алгоритмів діяльності слідчого в умовах біологічних загроз.

Ключові слова: освідування, слідчий, кримінальне провадження, COVID-19, пандемія, біологічна безпека, слідчі (розшукові) дії, тактика освідування, особиста безпека, коронавірусна інфекція..

© БЕРЕЗНЯК В.С. – доктор юридичних наук, с.н.с., завідувач кафедри кримінального права та кримінології (Дніпровський державний університет внутрішніх справ) <https://orcid.org/0000-0001-5690-4736>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

The article examines the organizational and tactical features of conducting bodily examination by an investigator during the COVID-19 pandemic caused by the SARS-CoV-2 coronavirus. The relevance of the study is determined by the need to ensure the effective implementation of criminal proceedings while simultaneously guaranteeing the safety of participants involved in investigative (search) actions under conditions of widespread infectious diseases. It has been established that the COVID-19 pandemic significantly affected the activities of Ukrainian law enforcement agencies, particularly the organization and conduct of procedural actions involving direct contact between investigators and other participants in criminal proceedings.

The provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine, scientific approaches to the definition, essence and objectives of bodily examination, as well as the peculiarities of its conduct under increased epidemiological risks, are analyzed. It is emphasized that bodily examination belongs to investigative (search) actions involving the direct examination of a living person's body for the purpose of detecting traces of a criminal offense or identifying special physical characteristics. It is substantiated that the specific nature of this procedural action creates additional risks of coronavirus infection both for investigators and for other participants in criminal proceedings.

The study identifies the main organizational and tactical measures aimed at minimizing the risk of COVID-19 infection during bodily examination, including preliminary epidemiological risk assessment, the use of personal protective equipment, limiting the number of participants, ensuring proper ventilation of premises, the use of photographic and video recording, reducing the duration of direct contact with the examined person, and involving medical professionals in cases of increased infection risk. It is concluded that the experience gained during the COVID-19 pandemic is of significant importance for the further development of forensic tactics of bodily examination and for the creation of universal investigative algorithms applicable in conditions of biological threats and epidemiological emergencies.

Key words: *bodily examination, investigator, criminal proceedings, COVID-19, pandemic, biological safety, investigative (search) actions, examination tactics, personal safety, coronavirus infection.*

Постановка проблеми. Пандемія гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, стала однією з найбільших глобальних загроз громадському здоров'ю XXI століття. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, станом на початок 2022 року в Україні було зареєстровано понад 4,7 млн підтверджених випадків захворювання та понад 104 тис. летальних випадків від COVID-19. Україна входила до числа найбільш уражених пандемією держав Європейського регіону [1; 2].

Поширення коронавірусної хвороби суттєво вплинуло на діяльність правоохоронних органів. Лише станом на листопад 2020 року серед працівників системи МВС України було зареєстровано понад 14 тис. випадків захворювання на COVID-19, а 37 правоохоронців померли від ускладнень хвороби.

За таких умов особливого значення набуло забезпечення безпеки слідчих під час проведення слідчих (розшукових) дій, які передбачають безпосередній контакт із людьми. Однією з таких процесуальних дій є освідування, проведення якого пов'язане з необхідністю безпосереднього огляду тіла живої особи та потенційним ризиком зараження інфекційними захворюваннями..

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці проведення освідування присвячені праці Р.С. Белкіна, В.І. Галагана, В.О. Коновалової, В.С. Кузьмічова, Б.Є. Лук'янчикова, Є.Д. Лук'янчикова, С.М. Стахівського, К.О. Чаплинського, В.Ю. Шепітька та інших учених. Питанням забезпечення безпеки працівників правоохоронних органів під час виконання службових обов'язків присвячені роботи С.М. Бортніка, С.П. Домбровського, В.В. Стеблюка, О.М. Стрільцова та В.В. Юсупова.

Водночас питання проведення освідування в умовах пандемії COVID-19 та забезпечення біологічної безпеки його учасників залишаються недостатньо дослідженими.

Метою статті Метою статті є визначення організаційно-тактичних особливостей проведення освідування слідчим в умовах пандемії COVID-19 та розроблення рекомендацій щодо мінімізації ризиків інфікування учасників кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 1 ст. 241 Кримінального процесуального кодексу України слідчий або прокурор здійснює освідчування підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу [3].

Освідчування належить до числа слідчих (розшукових) дій, під час проведення яких відбувається безпосередній контакт між слідчим та особою, що підлягає освідчуванню. Саме ця обставина в умовах пандемії COVID-19 значно підвищувала ризик зараження коронавірусною інфекцією.

На відміну від ВІЛ-інфекції, яка передається переважно через кров та інші біологічні рідини, COVID-19 поширюється повітряно-крапельним та аерозольним шляхом. Тому навіть нетривале перебування слідчого в одному приміщенні з інфікованою особою могло створювати реальну загрозу зараження.

У зв'язку з цим підготовчий етап проведення освідчування в період пандемії набував особливого значення. До початку слідчої дії слідчому доцільно було:

- встановити наявність інформації про захворювання особи на COVID-19;
- з'ясувати наявність симптомів гострих респіраторних захворювань;
- забезпечити проведення освідчування у приміщенні з належною вентиляцією;
- обмежити кількість осіб, присутніх під час проведення слідчої дії;
- підготувати необхідні засоби індивідуального захисту.

Пандемія також актуалізувала питання участі понятих під час проведення освідчування. З метою мінімізації кількості контактів доцільним є максимально широке використання безперервної відеофіксації ходу слідчої дії, що відповідає положенням кримінального процесуального законодавства та дозволяє одночасно забезпечити процесуальні гарантії й епідемічну безпеку.

Не менш важливим організаційним заходом виступає забезпечення учасників освідчування засобами індивідуального захисту. Залежно від конкретної слідчої ситуації можуть використовуватися: медичні маски або респіратори; одноразові рукавички; захисні окуляри; захисні екрани для обличчя; одноразові халати; антисептичні засоби для рук.

На нашу думку, саме цей комплекс заходів повинен розглядатися як обов'язкова складова організаційно-тактичного забезпечення освідчування в умовах пандемії COVID-19.

Робочий етап освідчування являє собою центральну частину зазначеної слідчої (розшукової) дії, під час якої безпосередньо здійснюється виявлення, дослідження та фіксація слідів кримінального правопорушення, особливих прикмет або інших ознак, що мають доказове значення для кримінального провадження. Саме на цьому етапі найбільшою мірою проявляються ризики інфікування учасників процесуальної дії коронавірусною хворобою COVID-19, оскільки освідчування передбачає безпосередню взаємодію між слідчим, спеціалістом, медичним працівником та освідчуваною особою.

Пандемія COVID-19 продемонструвала, що традиційні криміналістичні підходи до проведення освідчування повинні бути доповнені комплексом заходів, спрямованих на мінімізацію епідемічних ризиків. На відміну від більшості інших слідчих (розшукових) дій, освідчування пов'язане з необхідністю огляду відкритих ділянок тіла людини, а в окремих випадках – із частковим або повним оголенням освідчуваної особи, що об'єктивно ускладнює використання окремих засобів індивідуального захисту [4-6].

Враховуючи сучасні наукові дані щодо механізмів передачі SARS-CoV-2, особливу небезпеку під час проведення освідчування становить перебування учасників процесуальної дії в закритому приміщенні протягом тривалого часу. Доведено, що аерозольні частинки можуть накопичуватися в повітрі недостатньо вентильованих приміщень, створюючи умови для інфікування навіть за відсутності безпосереднього фізичного контакту між людьми.

Саме тому під час проведення освідчування особливого значення набуває організація робочого простору. Слідчий повинен забезпечити максимально можливу дистанцію між учасниками процесуальної дії, за винятком випадків, коли безпосередній контакт є необхідним для досягнення мети освідчування. Водночас навіть у таких ситуаціях тривалість контакту повинна бути мінімальною.

На нашу думку, одним із ключових принципів проведення освідчування в умовах пандемії COVID-19 повинен стати принцип мінімізації контактної взаємодії. Його сутність полягає в тому, що всі процесуальні дії, які можуть бути виконані дистанційно або без безпосереднього фізичного контакту, повинні здійснюватися саме таким способом [7].

Так, під час виявлення особливих прикмет, татуювань, рубців, тілесних ушкоджень та інших зовнішніх ознак доцільно максимально використовувати сучасні технічні засоби фіксації. Застосування цифрової фотозйомки високої роздільної здатності, відеофіксації, цифрових вимірювальних систем та інших технічних засобів дозволяє суттєво скоротити тривалість безпосереднього контакту між учасниками процесуальної дії та підвищити рівень їхньої безпеки.

Тактичним прийомом, який набув особливої актуальності під час пандемії, стало широке використання цифрових технологій. Зокрема, для попереднього документування окремих особливих прикмет могли використовуватися фотознімки або відеозаписи, отримані під час інших процесуальних дій, що дозволяло скоротити тривалість безпосереднього контакту між учасниками освідчування.

Крім того, за наявності інформації про підтверджене захворювання особи на COVID-19 до проведення освідчування доцільно було залучати медичного працівника або судово-медичного експерта, який володіє необхідними знаннями щодо використання протиепідемічних заходів.

Після завершення освідчування всі використані засоби індивідуального захисту повинні були підлягати утилізації відповідно до санітарних вимог, а робочі поверхні та технічні засоби – дезінфекції.

Окремої уваги потребують випадки освідчування осіб, які мають ознаки гострих респіраторних захворювань або перебувають на самоізоляції. У таких ситуаціях доцільним є залучення медичних працівників та проведення освідчування з дотриманням підвищених заходів біологічної безпеки. При цьому слідчий повинен враховувати не лише інтереси кримінального провадження, але й необхідність захисту здоров'я всіх учасників процесуальної дії [8; 9].

Суттєвого значення набуває психологічний аспект проведення освідчування в умовах пандемії. Побоювання щодо можливого зараження можуть негативно впливати як на освідчувану особу, так і на самого слідчого. Це може призводити до підвищеної емоційної напруги, конфліктності та зниження ефективності комунікації між учасниками процесуальної дії.

У зв'язку з цим важливим завданням слідчого є створення атмосфери безпеки та професійного контролю за перебігом освідчування. Роз'яснення учасникам порядку проведення процесуальної дії, інформування про застосовані заходи безпеки та чітка організація роботи сприяють зниженню психологічного дискомфорту та підвищують ефективність освідчування [10–12].

Водночас пандемія COVID-19 показала необхідність перегляду підходів до залучення спеціалістів під час проведення освідчування. Якщо участь спеціаліста не є обов'язковою, слідчий повинен оцінити доцільність його залучення з урахуванням співвідношення між доказовою цінністю такої участі та потенційними ризиками поширення інфекції.

Не менш важливим є питання використання технічних засобів індивідуального користування. Фотоапарати, вимірювальні прилади, комп'ютерна техніка та інше обладнання, що використовується під час освідчування, можуть контактувати з різними учасниками процесуальної дії. Саме тому після завершення роботи необхідно здійснювати їх належну санітарну обробку відповідно до встановлених вимог.

Заключний етап освідчування охоплює фіксацію результатів проведеної слідчої дії, оформлення процесуальної документації, пакування отриманих матеріалів та завершення роботи з учасниками кримінального провадження. Незважаючи на те, що безпосереднє дослідження тіла особи на цьому етапі вже завершено, ризики інфікування COVID-19 повністю не зникають [13–15].

Одним із важливих напрямів адаптації криміналістичних рекомендацій до умов пандемії стало впровадження елементів електронного документообігу. Використання цифрових технологій дозволяє мінімізувати обмін паперовими документами між учасниками кримінального провадження та знизити ймовірність контактного поширення інфекції.

Особливого значення набуває належна фіксація результатів освідчування за допомогою технічних засобів. Якісна фото- та відеофіксація дозволяє уникнути необхідності повторного проведення процесуальної дії, що є важливим фактором зниження епідемічних ризиків.

Після завершення освідчування доцільним є проведення комплексу санітарно-гігієнічних заходів, які включають дезінфекцію приміщення, обробку використаного обладнання, утилізацію одноразових засобів індивідуального захисту та гігієнічну обробку рук учасників процесуальної дії.

Варто зазначити, що хоча після завершення активної фази пандемії у 2023 році більшість карантинних обмежень було скасовано, випадки захворювання на COVID-19 продовжують реєструватися і сьогодні. ВООЗ продовжує здійснювати епідеміологічний моніторинг циркуляції вірусу SARS-CoV-2 та його нових варіантів.

Таким чином, напрацьовані в період пандемії організаційно-тактичні підходи до забезпечення біологічної безпеки під час проведення освідування не втратили своєї актуальності та можуть застосовуватися у випадках виникнення нових інфекційних загроз.

Висновки. Пандемія COVID-19 істотно вплинула на організацію та тактику проведення освідування як слідчої (розшукової) дії. Основною особливістю її проведення у 2020–2025 роках стало поєднання криміналістичних прийомів виявлення та фіксації доказової інформації із комплексом протиепідемічних заходів, спрямованих на захист життя та здоров'я учасників кримінального провадження.

Встановлено, що найбільш ефективними заходами мінімізації ризику інфікування під час проведення освідування є попередня оцінка епідемічних ризиків, використання засобів індивідуального захисту, скорочення тривалості безпосереднього контакту з освідуваною особою, застосування технічних засобів фіксації та належна санітарна обробка приміщень і обладнання після завершення слідчої дії.

Подальший розвиток криміналістичної тактики проведення освідування повинен враховувати досвід пандемії COVID-19 та бути спрямованим на створення універсальних алгоритмів дій слідчого в умовах біологічних загроз.

Список використаних джерел:

1. Всесвітня організація охорони здоров'я. COVID-19 Strategic Preparedness and Response Plan (SPRP 2021). Geneva : WHO, 2021. 84 p.
2. Всесвітня організація охорони здоров'я. WHO's Response to COVID-19: 2021 Annual Report. Geneva : WHO, 2022. 88 p.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
4. Міністерство охорони здоров'я України. Стандарти медичної допомоги «Коронавірусна хвороба (COVID-19)». Київ, 2024.
5. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 06.04.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>.
6. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
7. Почтовий М. М. Методологічні та практичні засади публічності та диспозитивності у кримінальному процесі : дис. д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2021. 463 с.
8. Назаров В. В. Електронне кримінальне провадження: перспективи розвитку. Київ : Юстініан, 2023. 248 с.
9. Почтовий М. М. Про співвідношення публічних і приватних інтересів у кримінальному судочинстві. Юридична наука. 2020. № 8. С. 190–195.
10. Сидоренко Д. В. Забезпечення прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи : дис. ... д-ра філософії. Харків, 2024. URL: https://karazin.ua/storage/static-content/source/documents/aspirantura/zakhysty/sydorenko-d/Sydorenko_dis.pdf.
11. Почтовий М. М. Теоретичні, правові та праксеологічні засади публічності та диспозитивності у кримінальному процесі : монограф. Дніпро : Біла К. О., 2021. 463 с.
12. Гловюк І. В. Досудове розслідування: теорія і практика. Одеса : Фенікс, 2020. 470 с.
13. Тищенко В. В. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів. Одеса : Гельветика, 2021. 428 с.
14. Почтовий М. М. Про сутність інтересу у кримінальному процесі. Юридична наука. 2020. № 7. С. 222–228.
15. Тищенко С. В. Взаємодія прокурора та слідчого судді у кримінальному процесі України : дис. ... д-ра філософії. Донецьк, 2024. URL: https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2024/08/dysertacziya-tyshhenko_compressed.pdf.

Дата першого надходження статті до видання: 10.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.03.2026